

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

Проблеми сучасної психології

**Збірник наукових праць
Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка,
Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України**

Випуск 25

Кам'янець-Подільський
«Аксиома»
2014

Рецензенти:

- Я.О.Гошовський** – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
- А.Б.Коваленко** – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
- В.О.Моляко** – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна

*Рекомендовано до друку рішеннями Вчених рад
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України
(протокол № 7 від 25 вересня 2014 р.),
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол № 9 від 25 вересня 2014 р.)*

Міжнародна редакційна колегія:

С.Д.Максименко, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор (відповідальний редактор); **Г.О.Балл**, член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор; **В.В.Клименко**, доктор психологічних наук, професор; **О.М.Кокун**, доктор психологічних наук, професор; **Л.А.Онуфрієва**, кандидат психологічних наук, доцент (відповідальний секретар); **Н.В.Чепелєва**, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор; **А.І.Шинкарьок**, доктор психологічних наук, професор (заступник відповідального редактора); **А.Л.Журавльов**, доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент РАО, директор Інституту психології РАН (Російська Федерація); **Антон Фабіан**, професор, доктор габілітований, завідувач кафедри соціальної роботи, Університет Павла Йозефа Шафарика в Кошицях (Словаччина); **Беата Анна Земба**, доктор гуманітарних наук у галузі опікунської та соціальної педагогіки, ад'юнкт кафедри соціальної педагогіки Інституту педагогіки Жешівського університету (Республіка Польща); **Марек Палюх**, професор надзвичайний, доктор габілітований гуманітарних наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки в Інституті педагогіки Жешівського університету (Республіка Польща).

Міжнародна наукова рада:

Євген Глива, доктор філософських наук з психології, іноземний член НАПН України, професор-консультант товариства «Дослідження клінічного гіпнозу» (Австралія); **Роман Трач**, доктор філософських наук, професор, іноземний член НАПН України (США); **Альфред Прітц**, професор, доктор з психології та педагогіки, ректор університету ім. Зігмунда Фрейда (Австрійська Республіка); **Мечислав Радохонський**, доктор габілітований, професор надзвичайний Жешівського університету в Жешові (Республіка Польща); **Мірослав Чапка**, доктор наук з освіти, професор, ректор Вищої школи економіки і адміністрації в Битомі (Республіка Польща); **Лешек Фрідерік Коженьовські**, доктор габілітований з економіки, професор, Президент Європейської асоціації безпеки (European Association for Security), науковий редактор загальноєвропейського наукового журналу «Безпекознавство» (Республіка Польща); **В.І.Луговий**, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, віце-президент НАПН України, директор Інституту вищої освіти (м. Київ, Україна); **В.В.Рубцов**, доктор психологічних наук, професор, академік РАО, ректор Московського міського психолого-педагогічного університету, директор Психологічного інституту РАО (Російська Федерація); **О.Я.Чебикін**, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, ректор Південноукраїнського педагогічного університету (Україна); **Т.С.Яценко**, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, професор Кримського гуманітарного університету та директор Центру глибинної психології НАПН України при Республіканському вищому навчальному закладі «Кримський гуманітарний університет» (Україна).

П 68 Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Вип. 25. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2014. – 704 с.

У збірнику наукових праць висвітлюються найбільш актуальні проблеми сучасної психології, представлено широкий спектр наукових розробок вітчизняних і закордонних дослідників. Здійснено аналіз проблем, умов і труднощів психічного розвитку, вікових та індивідуальних особливостей становлення особистості і психології навчання.

Збірник наукових праць адресовано професійним психологам, докторантам і аспірантам, усім тим, хто цікавиться сучасним станом розвитку психологічної науки.

УДК 378(082):159.9

ББК 74.58+88я43

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого

засобу масової інформації серія КВ № 19651-9451 ПР від 30.01.2013 р.

*Збірник внесено до Переліку наукових фахових видань України з психології
(Постанова Президії ВАК України № 1-05/2 від 27 травня 2009 року)*

<http://problemps.at.ua/>

© Автори статей, 2014

kpnu_lab_ps@ukr.net

© «Аксіома», видання, 2014

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of
Pedagogical Science of Ukraine

Problems of modern psychology

**Collection of research papers of
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko
National University,
G.S. Kostiuk Institute of Psychology
at the National Academy of
Pedagogical Science of Ukraine**

Issue 25

Kamianets-Podilskyi
«Aksioma»
2014

Reviewers:

- Y.O.Hoshovskyi** – Doctor of Psychological Science, Professor, Head of the Department of Pedagogical and Age Psychology, Lesia Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine
- A.B.Kovalenko** – Doctor of Psychological Science, Professor, Head of the Department of Social Psychology, Kyiv Taras Shevchenko National University, Kyiv, Ukraine
- V.O.Moliako** – Academician of the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Doctor of Psychological Science, Professor, G.S.Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Kyiv

*The publication is approved by the resolutions of the Scientific Boards of
G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical
Science of Ukraine (Protocol № 7 of September 25, 2014),
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
(Protocol № 9 of September 25, 2014)*

International editorial board:

S.D.Maksymenko, Full Member of the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Doctor of Psychological Science, Professor, Director of G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, (Editor-in-Chief), Ukraine; **G.O.Ball**, Corresponding Member of the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Doctor of Psychological Science, Professor, Ukraine; **V.V.Klymenko**, Doctor of Psychological Science, Professor; **O.M.Kokun**, Doctor of Psychological Science, Professor, Ukraine; **L.A.Onufriieva**, Candidate of Psychological Science, Assistant Professor (chief secretary), Ukraine; **N.V.Chepelieva**, Full Member of the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Doctor of Psychological Science, Professor, Ukraine; **A.I.Shynkariuk**, Doctor of Psychological Science, Professor (deputy editor), Ukraine; **A.L.Zhuravliov**, Doctor of Psychological Science, Professor, Corresponding Member of RAE, Director of Institute of Psychology of the Russian Academy of Science (Russian Federation); **Anton Fabian**, Professor, dr hab., Pavol Jozef Šafárik University in Kosice (Slovak Republic); **Beata Anna Zięmba**, Doctor of Humanities in Tutorial and Social Pedagogics, Senior Lecturer, Rzeszów University (Republic of Poland); **Marek Paluch**, Associate Professor, Dr hab. in Humanities, Rzeszów University (Republic of Poland).

International Scientific Council:

Eugene Hlywa, Philosophy Doctor in Psychology Foreign Member of the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Consulting Professor at The Australian Society of Clinical Hypnotherapists (Australia); **Roman Trach**, Doctor of Philosophical Science, Professor, Foreign Member of the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine (USA); **Alfred Pritz**, Professor, Doctor of Psychology and Pedagogy, Rector of Sigmund Freud University (Republic of Austria); **Mieczysław Radochoński**, dr hab., Associate Professor, Rzeszów University (Republic of Poland); **Mirosław Czapka**, Doctor of Educational Science, Professor, Rector of The University of Economics and Administration in Bytom (Republic of Poland); **Leszek Frederyk Korzeniowski**, dr hab. in Economics, Professor, President of European Association for Security, Scientific Editor of all European Academic Journal «Defense and Strategy» (Republic of Poland); **V.I.Luhovyi**, the First Vice President of NAPS of Ukraine, Academician of NAPS of Ukraine, Doctor of Pedagogical Science, Professor (Ukraine); **V.V.Rubtsov**, Doctor of Psychological Science, Professor, Academician RAE, Rector of Moscow State University of Psychology and Education, Director of Psychological Institute of the Russian Academy of Education (Russian Federation); **O.Y.Chebykin**, Full Member of the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine, Doctor of Psychological Science, Professor (Ukraine); **T.S.Yatsenko**, Academician of NAPS of Ukraine, Doctor of Psychological Science, Professor (Ukraine).

P 68   Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. KostiuK Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufrieva. – Issue 25. – Kamianets-Podilsky: Aksioma, 2014. – 704 p.

The collection of research papers is devoted to the scientific discussion of the most actual issues in contemporary psychology. It presents a wide range of scientific works by Ukrainian and foreign researchers. It presents an analysis of the issues, conditions, and difficulties of psychological development, age-related and individual differences in the development of an individual and psychology of education.

The target readership of the collection of research papers includes professional psychologists, graduate and postgraduate students, as well as everybody else who shows interest in the current state of psychology as a science.

**UDC 378(082):159.9
LBC 74.58+88ya43**

*Certificate of state registration of the printed
source of mass medium KB № 19651-9451 IIP of 30.01.2013
This publication is listed in Special editions of HAC of Ukraine in Psychology
(HAC Presidium Resolution № 1-05/2 of 27 May 2009)*

<http://problemps.at.ua/>
kpnu_lab_ps@ukr.net

© Authors of the papers, 2014
© «Aksioma», publication, 2014

Вікові відмінності опанувальної поведінки

Korniienko I.O. Age differences in coping behavior / I.O. Korniienko // Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 25. – Kamianets-Podilsky: Aksioma, 2014. – P. 126-138.

І.О. Корнієнко. Вікові відмінності опанувальної поведінки. У статті обговорюються результати дослідження опанувальної поведінки підлітків, юнаків та дорослих. Визначено методичні інструменти для перевірки особливостей опанувальної поведінки особистості. За допомогою контент-аналізу охарактеризовано проблеми, які досліджувані сприймають як найбільш значимі події власного життєвого простору. Виділено головні стресори, а також особливості поведінкового реагування на них. Констатовано, що студентська молодь більш чутлива до академічних стресорів, тоді як підлітки та дорослі оцінюють сімейні стресори як найбільш значимі у власному життєвому просторі. За допомогою стандартизованих методик визначено особливості опанування важкими життєвими ситуаціями підлітками, юнаками та дорослими. Проведено порівняння результатів дослідження, з позицій особистісних та ситуативних детермінант опанування. Доведено, що у досліджуваної учнівської молоді спостерігається незрілість продуктивних стратегій опанування. Результати нижче норми за шкалами проблемно-орієнтованого копіngu свідчать про низьку спрямованість на реальні дії у важких життєвих ситуаціях, брак навиків щодо побудови алгоритмів оцінки, усвідомлення та вирішення суб'єктивно важливих життєвих ситуацій. Найбільш турбуючими негативними показниками копінг-поведінки дорослих є недостатність використання соціальних ресурсів опанування, збільшення долі непрямих маніпулятивних дій у репертуарі опанувальної поведінки, зниження рівня позитивної переоцінки важкої ситуації та песимізм.

Результатами дослідження доведено, що усі категорії досліджуваних мають проблеми з репертуаром опанувальної поведінки, яка характеризується частковою непродуктивністю.

Ключові слова: копінг, опанувальна поведінка, стресор, життєвий простір, стратегія опанування, особистість.

І.О.Корнієнко. Возрастные отличия в совладающем поведении. В статье обговариваются результаты исследования совладающего поведения подростков, юношей и взрослых. Определен методический инструмента-

© І.О. Корнієнко

рий для перевірки особливостей совладаючого поведіння особистості. С допомогою контент-аналізу охарактеризовані проблеми, які досліджувані сприймають як найбільш значимі події власного життєвого простору. Виділені основні стресори, а також особливості поведінкового реагування на них. Констатовано, що студентська молодь більш чутлива до академічних стресорів, в той же час підлітки і дорослі оцінюють сімейні стресори як найбільш значимі в власному життєвому просторі. С допомогою стандартизованих методик визначено особливості справляння зі складними життєвими ситуаціями підлітками, юнаками і дорослими. Складено порівняння результатів дослідження виходячи з позицій особистісних і ситуаційних детермінантів справляння. Доведено, що у студентської молоді спостерігається незрілість продуктивних стратегій справляння. Результати нижче норми за шкалами проблемно-орієнтованого копінга свідчать про низький рівень спрямованості на реальні дії в складних життєвих ситуаціях, відсутності навичок побудови алгоритмів оцінки, усвідомлення і рішення суб'єктивно важливих життєвих ситуацій. Найбільш тривожними негативними показателями копінг-поведінки дорослих є: недостаточність використання соціального ресурсу справляння, збільшення частоти непрямих маніпулятивних дій в репертуарі справляючого поведіння, зниження рівня позитивної оцінки складної ситуації і песимізм.

Результатами дослідження доведено, що всі категорії респондентів мають проблеми з репертуаром справляючого поведіння, який характеризується частковою непродуктивністю.

Ключові слова: копінг, справляюче поведіння, стресор, життєве простору, стратегія справляння, особистість.

Актуальною проблемою сучасної психології є пошук відповіді на питання: «Як здійснюється вибір суб'єктом стратегій опанувальної поведінки?» Під вибором поведінки певним суб'єктом розуміється наступне: вибір одного способу при об'єктивному існуванні декількох варіантів або альтернатив поведінки суб'єкта. Отже, важливо зазначити, що людина як джерело власної активності і самоорганізації, взаємодіючи з важкою ситуацією, що представлена в її життєвому просторі усвідомлено або неусвідомлено використовує кілька альтернатив. Іноді особлива перевага віддається одній з них. Невідомо також, які індивідуально-психологічні й особистісні предиктори й ресурси опанування використовують особистість у певний момент; як змінюється опанувальна поведінка в процесі дорослішання особистості, її просування власним життєвим шляхом. Це підтверджує актуальність даної проблематики у сучасній вітчизняній психології.

Проблема опанувальної поведінки вивчалася з таких позицій: загальнопсихологічних положень щодо розвитку особистості.

ті (Б.Г.Ананьєв, Г.О.Балл, М.Й.Боришевський, Л.С.Виготський, З.С.Карпенко, Г.С.Костюк, О.М.Леонтєв, Б.Ф.Ломов, С.Д.Максименко, Т.М.Титаренко, Н.В.Чепелева, Ю.М.Швалб та ін.), суб'єктно-діяльнісного підходу (К.О.Абульханова-Славська, В.О.Татенко, С.Л.Рубінштейн та ін.), ситуативно-особистісного підходу (Р.Лазарус, С.Фолкман, Т.Wills, S.Shiftman) та ін. Однак найбільш стійкими позиціями практично не залежать від парадигм, які склалися в психології – це опозиція «внутрішнє – зовнішнє», «об'єктивне – суб'єктивне», «індивід-середовище».

Мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей копінг-поведінки особистості у важких життєвих ситуаціях у віковому діапазоні від підлітка до молодого фахівця.

У дослідженні взяли участь 300 учнів загальноосвітніх шкіл м.Мукачеве віком 14-16 років, 280 студентів Мукачівського державного університету віком 19-24 роки, 320 співробітників з вищою освітою організацій м.Мукачеве та м.Ужгород віком 30-40 років.

Для дослідження опанувальної поведінки респондентів було використано контент аналіз, психологічну експертизу та наступні опитувальники:

- опитувальник SACS – «The Strategic Approach to Coping Scale» або «Стратегії подолання стресових ситуацій» С.Хобфолл (адаптація Н.Є.Водоп'янової і Є.С.Старченкової). У подальшому будемо використовувати скорочення «СПСС» [2];
- опитувальник CISS – «Coping Inventory for Stressful Situations» або «Копінг-поведінка у стресових ситуаціях», N.Endler, J.Parker (адаптація і апробація Т.Л.Крюкової і М.В.Сапроновської. Скорочено «КПСС») [1];
- опитувальник WCQ «Ways of Coping Questionnaire» або «Опитувальник способів опанування», С.Фолкман, Р.Лазарус, (адаптація й апробація Т.Л.Крюкової). Надалі «ОСО» [1];
- опитувальник ACS «Adolescent Coping Scale» або «Юнацька копінг-шкала», Е.Фрайденберг, Р.Льюїс, варіант Т.Л.Крюкової. Надалі «ЮКШ» [1];

Методика «Опитувальник способів опанування» вважається першою стандартною методикою у сфері дослідження копіngu і діагностує дві базові стратегії опанування – проблемно-фокусовану і емоційно-фокусовану у специфічних ситуаціях стресу, наприклад, хвороба, біль, втрата роботи і т.д. В цілому, опитувальник диференціює людей різного віку і статі, які по-різному діють у специфічних для них важких ситуаціях (розлучення, са-

мотність, вагітність, іспит, деструктивність сімейних взаємостосунків тощо).

С. Хобфолл запропонувала мультипоказникову модель «поведінки подолання» і побудувала виходячи з цієї моделі, опитувальник СПСС – «стратегії подолання стресових ситуацій» [2]. Копінг автором розглядається як узагальнена тенденція поведінки, а не як окремі її типи. Індивідуальний стиль додання стресових ситуацій характеризується наступним чином: чи діє особистість відповідно до соціально схвалюваних правил, чи ні; активна вона або пасивна, чи діє прямо і відкрито або намагається маніпулювати.

Опитувальник – ACS – Adolescent Coping Scale (Юнацька копінг-шкала або ЮКШ) був розроблений австралійськими психологами університету у Мельбурні Еріком Фрайденбергом і Рамоном Льюїсом. Дослідниками встановлено, що індивідуальний вибір копінг-стратегій нерідко буває послідовним і незалежним від природи важкої ситуації [1]. Результати досліджень показують, що копінг, як процес, може варіювати подібно емоціям, а його своєрідність може мати «гнучкість, що зміщується», або «shiftingflexibility» [4]. Саме тому опитувальник ЮКШ має дві форми – загальну і спеціальну – що складаються з 80 питань кожна. 79 тверджень опитувальника утворюють 18 шкал або копінг-стратегій, які молоді люди використовують, коли в їх житті відбуваються різні неприємні події, виникає напруга і неспокій. Останнє, 80-е питання, залишається відкритим і пропонує респонденту описати, що ще він робитиме в напруженій, тривожній і неприємній ситуації.

Аналізуючи отримані результати, варто зауважити, що без фіксації проблем, які респонденти найчастіше розглядають як важкі, важливі, значимі неможливо аналізувати поведінку опанування, тому дана процедура була нами здійснена за допомогою контент-аналізу та процедури шкалювання. Крім даного виду аналізу, ми використали метод експертизи, співпрацюючи з практичними психологами шкіл та Мукачівського державного університету для того, щоб з'ясувати, які запити зустрічаються найчастіше в індивідуальній роботі, дискусіях, тренінгових і психотерапевтичних групах.

У ході контент-аналізу ми просили досліджуваних назвати найбільш значимі життєві події, які по суті є факторами стресу і на різному рівні усвідомлюються чи не усвідомлюються досліджуваними. Серед значимих подій життєвого простору юнаки назвали наступні:

- 1) хвороби;

- 2) проблеми / розлучення батьків;
- 3) смерть одного з батьків;
- 4) смерть бабусі чи дідуся;
- 5) народження брата/сестри;
- 6) розлучення з батьками / переїзд;
- 7) відносити з вітчимою/мачухою;
- 8) зміна фінансового стану / фінансова криза;
- 9) примусова участь у діяльності (навчання);
- 10) проблеми з дівчиною / хлопцем;
- 11) неможливість взяти участь у чомусь;
- 12) вибір професійного шляху і власного майбутнього;
- 13) не можливість навчатися у бажаному ВНЗ / бажаній спеціальності;
- 14) відносини в групі/класі;
- 15) взаємовідносини з батьками (гіперопіка, байдужість);
- 16) сексуальні проблеми.

Як видно із результатів ранжування, представники сучасної молоді слідуєть певним ведучим життєвим цінностям і мають уявлення про власний життєвий шлях. Загроза існуванню таких цінностей викликає у них тривогу, хвилює їх. До цих цінностей входять цінності індивідуальні, що відносяться до сфери отримання освіти і професійної кар'єри, сімейного життя, спілкування і взаєморозуміння. Вони є тими соціальними цінностями, для захисту яких молода людина потребує мобілізації власних зусиль, опанувальних навиків.

Говорячи про щоденні труднощі, ми виявили, що студентська молодь більш чутлива до академічних стресорів, тоді як підлітки та дорослі досліджувані більш чутливі саме до сімейних стресорів. Ці результати узгоджуються з результатами дослідження Т.Л.Крюкової та результатами Б.Компасса [3], де визначено, що найбільш значимими стресорами для 12-14 р. підлітків є сімейні стресори, для 15-17 р. – проблеми спілкування з однолітками, 18-20 р. – академічні стресори.

Зафіксовано збільшення актуальності проблем самооцінки у старшокласників, порівняно зі студентами, що є об'єктивною віковою характеристикою переходу від підліткового віку до юнацтва, а підвищення актуальності сімейних взаємостосунків у студентів спостерігається в основному у дівчат, тоді як хлопців у більшій мірі цікавлять проблеми розвитку держави і власного майбутнього.

Отже, проведений контент-аналіз виявив, що у цілому характер проблем і важких життєвих ситуацій в учнів і студентів

подібний. У той час їх зміст і ступінь вираженості специфічні для студентства і старшокласників. Відмінності обумовлюються як віковими особливостями досліджуваних, так і ситуативними (контекстуальними) умовами. Це дає можливість передбачити відмінності і в копінг-поведінці, що є наступним етапом нашого дослідження.

Здійснивши аналіз стратегій, запропонованих досліджуваними самостійно, у 80-му відкритому запитанні методики ЮКШ ми отримали близько 100 додаткових назв стратегій. Ми об'єднали вислови респондентів у близькі за змістом. Хоча більшість додаткових стратегій так чи інакше присутні у 18 шкалах методики, вони були виділені окремо, що свідчить про їх високу особистісну значущість. За частотою згадування вони розташувалися наступним чином:

- 1) відволікання;
- 2) соціальна підтримка;
- 3) робота, зайнятість;
- 4) вирішення проблеми;
- 5) друзі;
- 6) «занурення» в себе;
- 7) активний відпочинок;
- 8) ігнорування;
- 9) чудо;
- 10) духовність;
- 11) професійна допомога;
- 12) самозвинувачення.

Крім того, були отримані версії, які важко віднести до якоїсь однієї шкали: «провожу більше часу з домашніми тваринами», «балує себе», «займаю себе корисною справою», «стараюся менше бути вдома», «придумую (уявляю), як помститися», «граю на фортепіано», «веду щоденник» тощо. Зауважимо, що молоді люди достатньо часто шукають підтримки у батьків, родичів. Іноді конкретизують свої дії «пораджує з мамою», «обговорюю проблеми з братом/сестрою». Це свідчить про збереження тісно-сімейного зв'язку досліджуваної молоді.

Фіксується внутрішнє протиріччя і конфліктні стани свідомості сучасної учнівської молоді. Вони вирішують проблеми і жадають досягнень, але при цьому дуже хвилюються, що буде в результаті і чи буде якийсь результат взагалі. Звертаючись за соціальною підтримкою до інших, молодь одночасно пов'язує отримання соціальної підтримки з активним відпочинком і відволіканням. Не вирішуючи проблемних ситуацій, вони намага-

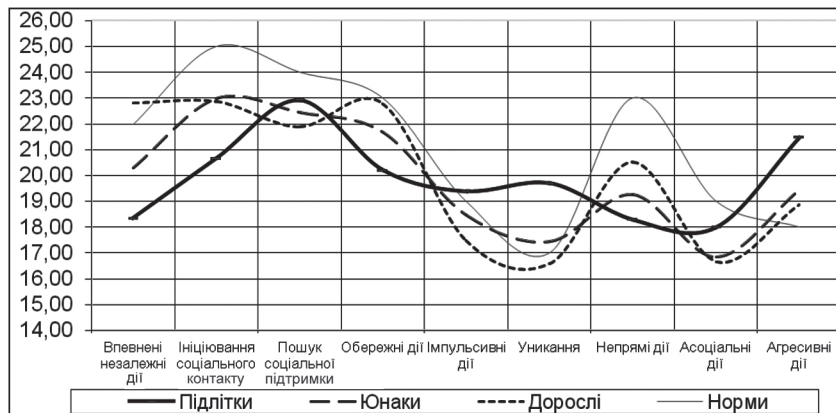
ються їх ігнорувати, «занурюватись в себе» і розраховують на отримання соціальної підтримки. Поєднання таких різних стратегій свідчить про те, що копінг-репертуар ще не сформувався, є рухливим, допускає альтернативні дії. Безумовно, це пов'язано з несформованістю більш продуктивних і гармонійних стратегій у молоді, допомога у засвоєнні яких молоді вкрай необхідна. З іншої сторони отримані результати можуть інтерпретуватися як прояв інфантильності і сильної залежності молодих людей від свого оточення. У цілому результати характеризують більшу вагу соціального стилю опанувальної поведінки у молоді, поєднаного з емоційним реагуванням і продуктивним, раціональним копінгом.

Звертаючись до аналізу результатів за опитувальником СПСС (Рис. 1), зосередимо увагу на фіксацію цілком природного факту покращення репертуару стратегій опанувальної поведінки у процесі дорослішання, з однієї сторони, та не досягнення нормативних значень за багатьма шкалами навіть вибіркою дорослих з іншої. Деталізуючи аналіз за шкалами, звернемо увагу на поступове зростання значення за шкалою «впевнені незалежні дії», яка у дорослих навіть дещо перевищує нормативний рівень. Це є безперечно позитивним результатом накопичення життєвого досвіду. Однак за жодною іншою шкалою не фіксується суттєвих змін між юнаками і дорослими, що свідчить про зменшення швидкості і можливості отримання навичок опанування після досягнення юнацького віку. Як негативні ми оцінюємо такі зрушення як зменшення дорослими пошуку соціальної підтримки, збільшення маніпулятивної стратегії «непрямі дії», відсутність позитивної динаміки за стратегією «асоціальні дії». Що стосується підлітків та юнаків, то за всіма шкалами опитувальника окрім шкали «пошук соціальної підтримки» спостерігається позитивна динаміка.

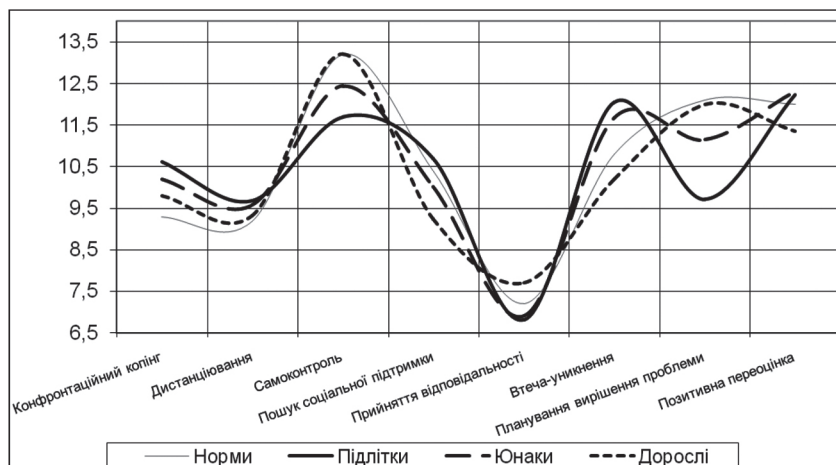
Дані, отримані за допомогою методики «Опитувальник способів опанування» (Рис. 2), підтверджують результати, отримані за попередньою методикою, але дані вибірки дорослих більше наближені до нормативних значень. Від підліткового віку через юнацтво до дорослості зафіксовано поступове покращення значення шкал конфронтаційного копінгу, дистанціювання, уникнення у сторону зниження та шкал самоконтролю, планування вирішення проблеми у сторону збільшення значень.

Занепокоєння у нас викликає значення шкали «пошук соціальної підтримки» та «позитивна переоцінка», які демонструють негативну динаміку. Внаслідок соціально-культурних

стереотипів дорослі все більше обмежують себе у соціальному ресурсі опанування, залишаючись з проблемами сам-на-сам, при цьому втрачають оптимізм і віру у позитивний результат опанування з виниклими життєвими труднощами. Це, у свою чергу, суттєво знижує тону опанування і його активність. Також, можливо, це пов'язано із загальною складною соціально-політичною ситуацією у країні, що збігається у часі із проведенням даного дослідження.

Рис. 1. Результати дослідження за опитувальником «Стратегії подолання стресових ситуацій»

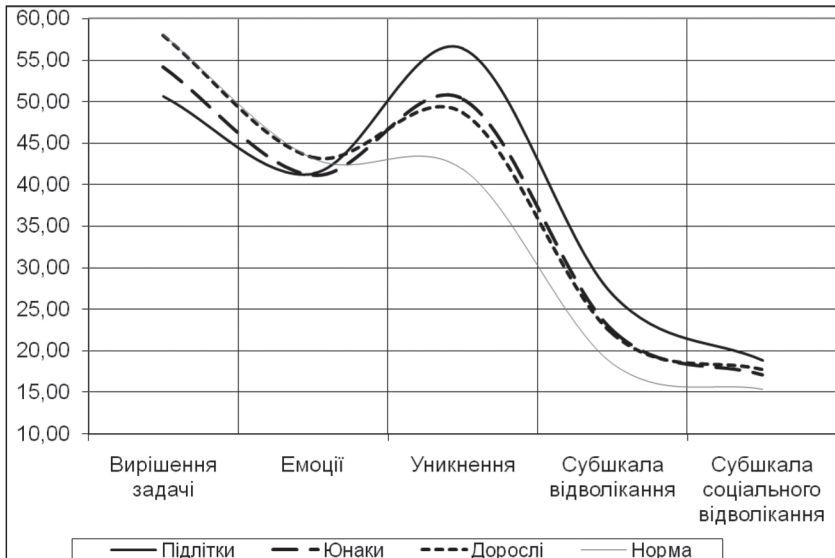

Рис. 2. Результати дослідження за опитувальником «Опитувальник способів опанування»

Тенденції, виявлені в результаті аналізу результатів дослідження за попередніми методиками, також підтверджуються методикою «Копінг-поведінка у стресових ситуаціях» (Рис.3), а саме:

- зі збільшенням віку досліджуваних спостерігається зростання копінгу, орієнтованого на вирішення задачі (шкала «вирішення задачі»);
- копінг орієнтований на уникнення знижується зі збільшенням віку досліджуваних, але навіть у дорослих не відповідає нормативному значенню;
- значення копінгу орієнтованого на уникнення не має значних відмінностей у юнаків і дорослих.

Крім цього, аналіз результатів даного дослідження дозволив виявити, що копінг, орієнтований на емоції суттєво не відрізняється у всіх трьох груп досліджуваних і наближений до нормативного значення. За шкалою уникнення зафіксовано суттєве перевищення нормативного значення для всіх категорій досліджуваних. Найбільш вираженою дана шкала є у підлітків

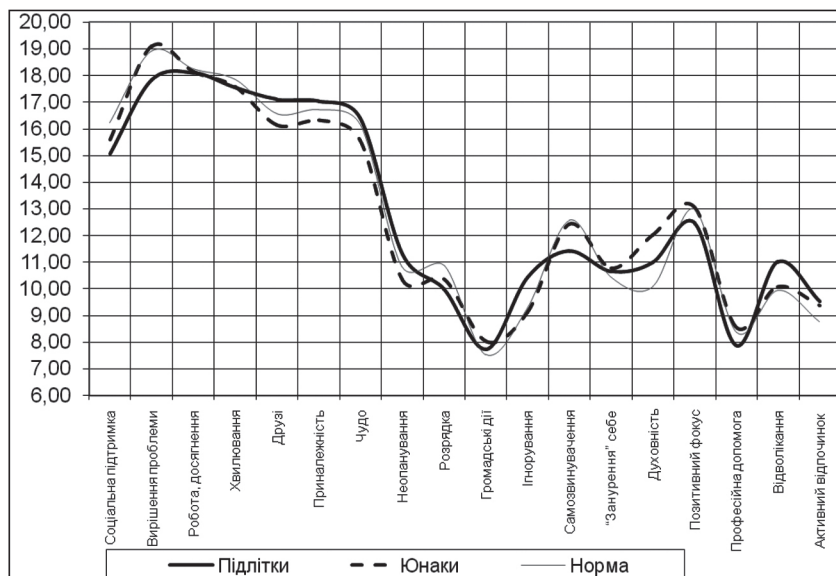

Рис. 3. Результати дослідження за опитувальником «Копінг-поведінка у стресових ситуаціях»

Повертаючись до аналізу результатів за опитувальником «Юнацька копінг шкала», звернемо увагу, що вона не була ви-

користана на вибірці дорослих. Ми обмежилися лише вибірками підлітків та юнаків.

За всіма шкалами опитувальника, окрім шкали «неопанування», спостерігається позитивна динаміка. Однак, як видно з рис. 4, юнаки не досягають нормативних значень за низкою шкал: «соціальна підтримка», «друзі», «приналежність», «чудо», «розрядка» та суттєве перевищення норм за шкалами «духовність», що пояснюється не тільки підвищеною релігійністю мешканців Закарпаття, але і збільшенням відчуття безпорадності у сучасній молоді, що змушує їх більш активно звертатися до релігії. Також отримані результати опосередковано свідчать про те, що соціально-культурні умови змушують сучасну студентську молодь дорослішати все швидше і раніше. Наслідки даного процесу є предметом багатьох досліджень у психології та соціології.

Рис 4. Результати дослідження за опитувальником «Юнацька копінг-шкала»

Узагальнюючи результати дослідження копінг-поведінки респондентів різних вікових категорій, звернемо увагу на високі значення шкал «конфронтаційний копінг» та «агресивні дії» у підлітків, що є однією з найвідоміших способів реагування на стрес. За шкалою «втеча-унікнення» спостерігаються завищені результати, що фіксує незрілість продуктивних стратегій

опанування у молоді і підтверджує актуальність і необхідність корекційної роботи. Результати нижче норми у досліджуваній категорії молоді за шкалами проблемно-орієнтованого копінгу свідчать не тільки про низьку тенденцію до реальних дій у важких життєвих ситуаціях, але і про брак здатностей щодо побудови алгоритмів їх оцінки, усвідомлення і вирішення. Високі значення у молоді за шкалою «позитивна переоцінка» все-таки свідчать про пошук нового досвіду і можуть слугувати індикатором тенденцій щодо отримання нових моделей поведінки, які отримуються в наслідок подолання складних ситуацій, а занижені показники за даною шкалою у дорослих оцінюються нами як закритість до нового досвіду, песимізм і розчарування у власних можливостях вирішувати складні ситуації на власному життєвому шляху й оцінюється нами і негативна тенденція або індикатор вигоряння. Отже, копінг-поведінка молоді опитувальником має наступні особливості: високий рівень вираженості стилю, орієнтованого на уникнення і конфронтацію і середній рівень вираженості проблемно-орієнтованого та емоційно-орієнтованого стилів. Копінг-поведінка дорослих характеризується суттєвим ростом частки проблемного орієнтованого копінгу внаслідок збагачення власного досвіду вирішення проблемних ситуацій у життєвому просторі, більш адекватної їх оцінки, збільшенням самоконтролю, зменшення поведінки уникнення, з однієї сторони та недостатністю використання соціальних ресурсів опанування, збільшенням ролі непрямих маніпулятивних дій, зниженням позитивної оцінки та оптимізму – з другої. Результати усіх трьох категорій за багатьма шкалами не сягають нормативних значень. Отже, проблема є актуальною і потребує подальших досліджень.

У нашому дослідженні ми не використовували статистичні критерії перевірки рівності чи відмінності середніх значень вибірок. Отже, говорити про статистично значущі відмінності не можна. Також у цьому дослідженні не було враховано стандартні відхилення і всі графіки побудовано за середніми значеннями. Стандартні відхилення можуть надати додаткову цінну інформацію і будуть враховані у подальших дослідженнях.

У результаті проведеного дослідження визначено особливості сприймання підлітками, юнаками та дорослими проблем власного життєвого простору, а також зафіксовано особливості поведінкового реагування на такі ситуації. Перспективою подальших досліджень передусім є перевірка статистичної достовірності відмінностей у репертуарі опанування, а також пошук

шляхів покращення копінг-навичок для підлітків, юнаків та дорослих.

Список використаних джерел

1. Крюкова Т.Л. Психология совладающего поведения: монография / Татьяна Леонидовна Крюкова. – Кострома: Студия оперативной полиграфии «Авантитул», 2004. – 344 с.
2. Сиерральта З.Х.Б. Особенности психических ресурсов личности в раннем юношеском возрасте: копинг-стратегии, защитные механизмы, социальный интеллект, общий интеллект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / З.Х.Б.Сиерральта. – СПб., 2000. – 24 с.
3. Compas B.E. Coping with stress in older children and young adolescents / B.E. Compas, V.L.Malcarne, K.M.Fondacaro // Journal of consulting and clinical psychology, 563. – 1988. – P. 405–411.
4. Seiffge-Krenke I. Stress, Coping and Relationships in Adolescence / Seiffge-Krenke I. – Lawrence Erlbaum Ass. Inc., Publishers. – 1995. – P. 35–117.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Krjukova T.L. Psihologija sovladajushhego povedenija: monografija / Tat'jana Leonidovna Krjukova. – Kostroma: Studija operativnoj poligrafii «Avantitul», 2004. – 344 s.
2. Sierral'ta Z.H.B. Osobennosti psihicheskikh resursov lichnosti v rannem junosheskom vozraste: koping-strategii, zashhitnye mehanizmy, social'nyj intellekt, obshhij intellekt: avtoref. dis. na zdobuttja nauk. stupenja kand. psihol. nauk: spec. 19.00.07 «Pedagogicheskaja psihologija» / Z.H.B.Sierral'ta. – SPb., 2000. – 24 s.
3. Compas B.E. Coping with stress in older children and young adolescents / B.E. Compas, V.L.Malcarne, K.M.Fondacaro // Journal of consulting and clinical psychology, 563. – 1988. – P. 405–411.
4. Seiffge-Krenke I. Stress, Coping and Relationships in Adolescence / Seiffge-Krenke I. – Lawrence Erlbaum Ass. Inc., Publishers. – 1995. – P. 35–117.

I.O. Kornienko. Age differences in coping behavior. The results of the research of teenagers, adolescents, and adults' coping behavior are discussed in the article. Methodological tools to test the features of coping behavior of the personality are defined. Personal problems which respon-

dents perceived as the most significant events of their own living space are characterized using content analysis. Major stressors, as well as behavioral responds to them are highlighted in the article. The results of the study state that college students are more sensitive to academic stressors, when teenagers and adults appreciate events that take place in the family as the most significant stressor in their own living space. Therefore the results of content analysis found that the whole nature of the problems and difficult life situations of teenagers and adolescents is similar, while the content and the expressiveness are specific.

Using standardized methods, features of coping behavior with difficult situations by teenagers, youths and adults are defined. The comparison of the results of the study on the basis of personal and situational approaches to determinants of coping phenomenon is made. The results below norms on the scales of problem-oriented coping indicate low level of the focus on the real action in difficult situations, lack of the skills to form algorithms and to define, recognize and solve subjectively important situations. The most alarming negative indicators of coping behavior of the adults are: insufficient use of social coping resources, increase of the rate of the indirect manipulative actions in the repertoire of one's coping behavior, decrease of the positive revaluation of a difficult situation and pessimism.

The results of the study proved that all categories of the studies respondents have problems with a repertoire of coping behavior which can be characterized as partially unproductive.

Key words: coping, coping behavior, stressor, living space, coping strategies, personality.

Отримано: 25.06.2014 р.

УДК 378,147.016;811,111'253

О.С. Кочубей

kochubei_vlad@ukr.net

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ

Kochubei O.S. Psychological analysis of the structural components of the expert's translation competence / O.S. Kochubei // Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 25. – Kamianets-Podilsky: Aksioma, 2014. – P. 138-152.

Зміст

С.Д. Максименко	
Теорія психології нужди (життєвої енергії)	7
Л.М. Абсаямова	
Розлади та порушення харчової поведінки особистості	19
Л.Ю. Айвазян	
Відмінності та особливості різновидів самотності	33
О.Б. Бовть	
Исследование психологических детерминант виктимного поведения подростков	45
М.С. Великодна	
Становлення глибинного компонента гендерної ідентичності хлопців у неповній сім'ї.	60
Л.А. Гончарова	
Основні психологічні підходи до дослідження творчої активності особистості	73
И.В. Гордиенко-Митрофанова	
Психологическая интерпретация лексикографического описания слова «игривый»	83
Я.Г. Григор'єва	
Свобода і відповідальність як чинники конструювання сенсу життя	98
О.С. Колосович	
Психологічні аспекти службової взаємодії у військово- професійному середовищі	113
І.О. Корнієнко	
Вікові відмінності опанувальної поведінки	126
О.С. Кочубей	
Психологічний аналіз структурних компонентів перекладацької компетентності фахівця	138
С.Л. Кравчук	
Психологічні особливості життєстійкості особистості у зв'язку з її цінностями самоактуалізації	152

О.М. Курдибаха

Гендерні особливості становлення підлітків у процесі соціалізації. 166

О.М. Лукашевич

Концептуалізація морально-психологічних витоків громадянського розвитку особистості в дорослому віці 174

Arkadiusz Marzec, Ryszard Stefaniak

Selected Aspects of Internet Addiction Disorder: Educating Children and Young People to Use Multimedia and Mass Media Properly 186

Danuta Marzec, Magdalena Pluskota

Children's right to physical exercise and recreation. Sociopedagogical phenomenon of Henryk Jordan 203

Н.О. Макарчук

Агресія та агресивна поведінка як психічний засіб особистісної саморегуляції підлітків із порушеннями розумового розвитку 215

К.С. Максименко

Пресуппозиции по соотношениям: личность пациента – личность психотерапевта, диагноз – форма психотерапии 227

М.О. Марценюк

Особливості інтелектуального ставлення до здорового способу життя 242

Т.І. Мельничук

Ставлення батьків та дітей у сім'ях усиновителів/удочерителів до «таємниці» некровного походження прийнятої в сім'ю дитини 255

М.М. Мицишин

Експериментальне дослідження сили мотиву як рушійного стимулу в поведінці людини 268

В.В. Мосійчук

Нормативна криза фахової готовності: психологічні особливості переживання 280

Сабіна Москва

Міграція – проблема сучасних реалій Польщі. 293

S.A. Mul

Situational and personal orientations of the chief and its impact on the readiness to professional activity 300

О.Ю. Набочук

Нормативна модель екологічної свідомості старшокласника. 314

О.М. Немеш

Психологічний аналіз комп'ютерно-опосередкованої комунікації. 329

L.A. Onufriieva

Theoretical and psychological analysis of the image «Me-professional» as a component of «Me-concept» of future socionomic specialists' personality 344

Марек Палюх

Компенсування недоліків та задоволення першочергових потреб – завдання сучасної соціальної роботи. 359

A.C. Петрова

Психокорекційна робота із соціальними страхами осіб студентського віку 367

Н.В. Підбуцька

Оптимізм майбутнього інженера як умова його успішного особистісно-професійного розвитку 379

Д.С. Порожняк

Вікові особливості морального розвитку молодших школярів. 393

Н.Л. Руда

Особливості лідерського потенціалу сучасної студентської молоді 404

О.В. Савченко

Компетентність особистості на когнітивному рівні 413

О.Г. Сиропятов, Н.В. Гончаренко Психологічні особливості впровадження тренінгу «Збереження психічного здоров'я майбутніх лікарів засобами арт-терапії»	427
Р.Т. Сімко Особливості формування особистісних рис суб'єктів до прояву психомоторних якостей в екстремальних умовах.	441
І.І. Сняданко Психологічні умови підготовки студентів технічних університетів до майбутньої професійно-управлінської діяльності	453
Г.С. Субботіна Результати дослідження особистісного розвитку хворих на міопію підлітків після танцювально-рухової терапії	468
Н.В. Тарасенко Копінг як психологічний ресурс девіктимізації молоді	483
А.М. Терещенко Дослідження зв'язку між диспозиційним оптимізмом і копінг-стратегіями поведінки у студентів	494
М.Г. Ткалич Розробка та апробація опитувальника з визначення балансу «робота – життя» персоналу організацій	506
Д.М. Туркова Психологічні, педагогічні та організаційні умови запровадження європейських стандартів підготовки майбутніх практичних психологів у системі вищої освіти України.	518
В.Р. Ушакова Психоемоціональна сфера жінчин в послеродовом періоді с учётом типів родов	530
С.Л. Федько Религиозно-философские основания реализации принципа культуросообразности в психологическом консультировании	551

І.О. Філенко

Специфіка ціннісно-сміслової регуляції процесів
соціально-психологічної адаптації 565

К.І. Фоменко, О.І. Кузнецов

Мотиваційні особливості академічної саморегуляції
студентів 582

О.Ф. Хміляр

Символ етнічного «Іншого» в конструюванні поведінки
особистості 596

Д.Б. Чабан

Особливості типів економічної свідомості студентів
в умовах навчання за різними спеціальностями 609

А.В. Шамне

Поняття психосоціального розвитку в контексті
диференційно-порівняльного аналізу видів розвитку
особистості та суб'єкта 623

В.І. Шебанова

Іпохондричний дискурс сучасності як базова основа
викривленої турботи про себе (нав'язливе прагнення
зниження ваги) 638

А.І. Шинкарюк

Теоретико-методологічні засади розуміння
психомоторної активності суб'єкта 652

В.Л. Щербина

Формування особистості студента: ціннісні
пріоритети 663

Відомості про авторів 674

CONTENTS

<i>S.D. Maksymenko</i>	
The theory of poverty psychology (vital energy)	7
<i>L.M. Absaliamova</i>	
Disorders and disfunctions of an individual's eating behavior	19
<i>L.Y. Aivazian</i>	
Differences and peculiarities of loneliness varieties	33
<i>O.B. Bovi</i>	
The research of psychological determinants of the teenagers' victim behaviour	45
<i>M.S. Velykodna</i>	
The development of unconscious component of boys' gender identity in singleparent families	60
<i>L.A. Honcharova</i>	
The main psychological approaches to the study of the personality creative activity	73
<i>I.V. Hordienko-Mytrofanova</i>	
The psychological interpretation of lexicographic description of the word «playful»	83
<i>Y.H. Hryhorieva</i>	
Freedom and responsibility as the factors for the construction of meaning of life	98
<i>O.S. Kolosovych</i>	
Psychological aspects of service interaction in the military and professional environment	113
<i>I.O. Korniienko</i>	
Age differences in coping behavior	126
<i>O.S. Kochubei</i>	
Psychological analysis of the structural components of the expert's translation competence	138
<i>S.L. Kravchuk</i>	
The psychological peculiarities of hardiness of personality in connection with its values of selfactualization	152

<i>O.M. Kurdybakha</i>	
Gender features of teenagers' becoming in the socialization process	166
<i>O.M. Lukashevych</i>	
Conceptualization of moral and psychological sources of civil development of an adult personality	174
<i>Arkadiusz Marzec, Ryszard Stefaniak</i>	
Selected Aspects of Internet Addiction Disorder: Educating Children and Young People to Use Multimedia and Mass Media Properly	186
<i>Danuta Marzec, Magdalena Pluskota</i>	
Children's right to physical exercise and recreation. Sociopedagogical phenomenon of Henryk Jordan	203
<i>N.O. Makarchuk</i>	
Aggression and aggressive behavior as a psychic means of personal self-regulation of teenagers with intellectual disabilities	215
<i>K.S. Maksymenko</i>	
Presupposition on the correlation: patient's personality – psychotherapist's personality, diagnosis – form of psychotherapy	227
<i>M.O. Martseniuk</i>	
Peculiarities of intellectual attitude to the healthy way of life	242
<i>T.I. Melnychuk</i>	
The attitude of parents and children of adopter's families to the unrelated parentage «secret» of the child adopted into the family	255
<i>M.M. Myshchyshyn</i>	
Experimental study of motive strength as the driving stimulus in human behavior	268
<i>V.V. Mosiichuk</i>	
Normative crisis of the professional preparedness: psychological features of the feeling	280

Sabina Moskva

Migration as a problem of Polish modern realities 293

S.A. Mul

Situational and personal orientations of the chief and its impact on the readiness to professional activity 300

O.Y. Nabochuk

A normative model of ecological consciousness of a senior pupil. 314

O.M. Nemesh

Psychological analysis of the computermediated communication 329

L.A. Onufriieva

Theoretical and psychological analysis of the image «Me-professional» as a component of «Me-concept» of future socioeconomic specialists' personality 344

Paluch Marek

Compensation of deficiency and satisfaction of principal needs as one of modern social work tasks 359

A.S. Petrova

Psychological correction work with social fears of student age personalities. 367

N.V. Pidbutska

Optimism of an intended engineer as a condition of his successful personal and professional development 379

D.S. Porokhniak

Age peculiarities of junior pupils' moral development 393

N.L. Ruda

The peculiarities of modern students' leadership potential. 404

O.V. Savchenko

The competence of a personality at the cognitive level. 413

<i>O.H. Syropiatov, N.V. Honcharenko</i>	
Psychological features of the training «Preservation of future doctors' mental health by means of art therapy»	427
<i>R.T. Simko</i>	
Features of the subjects' personality traits formation before the show of psychomotor skills in extreme conditions	441
<i>I.I. Sniadanko</i>	
Psychological conditions of polytechnic university students' preparation for future professional administrative activities	453
<i>H.S. Subbotina</i>	
Study findings of personal development in adolescents with myopia after dance movement therapy	468
<i>N.V. Tarasenko</i>	
Coping as a psychological source of youth devictimization	483
<i>A.M. Tereshchenko</i>	
The research of the interdependence between dispositional optimism and coping strategies of students' behaviour.	494
<i>M.H. Tkalych</i>	
Design and testing of a questionnaire to determine the «work – life» balance of personnel	506
<i>D.M. Turkova</i>	
Psychological, pedagogical and organizational terms of introduction of the European standards of future practical psychologists' preparation in the system of higher education of Ukraine	518
<i>V.R. Ushakova</i>	
Psychoemotional sphere of postpartum women based on the types of childbirth	530
<i>S.L. Fedko</i>	
Religious and philosophical foundations of culturally oriented psychological counseling	551

<i>I.O. Filenko</i>	
Specific character of value-sense regulation of social and psychological adaptation	565
<i>K.I. Fomenko, O.I. Kuznetsov</i>	
Motivational features of the students' academic selfregulation	582
<i>O.F. Khmiliar</i>	
The symbol of ethnic «Another» in personality's behavior design	596
<i>D.B. Chaban</i>	
Peculiarities of student's economic consciousness types in the various training environments	609
<i>A.V. Shamne</i>	
The concept of psychosocial development in the context of the differential and comparative analysis of the development's types of the personality and the subject	623
<i>V. I. Shebanova</i>	
Hypochondriacal discourse of modernity as the basis of distorted selfcare (impulsive desire for weight reduction)	638
<i>A.I. Shynkariuk</i>	
Theoretical and methodological basis of understanding the psychomotor activity of the subject	653
<i>V.L. Scherbyna</i>	
Formation of the student's personality: the value priorities	663
Information about the authors	680

Проблеми сучасної психології

Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

У збірнику наукових праць, створеному вперше у 2008 році спільно Інститутом психології імені Г.С. Костюка НАПН України і вищим навчальним закладом, висвітлюються найбільш актуальні проблеми сучасної психології. У ньому представлено широкий спектр наукових розробок вітчизняних і закордонних дослідників у галузі загальної, педагогічної, вікової, експериментальної, медичної та спеціальної психології.

У представлених наукових працях аналізуються проблеми чинників, умов розгортання і труднощів психічного розвитку, питання вікових й індивідуальних особливостей становлення особистості та психології навчання, обговорюються перспективи можливих нових психолого-педагогічних підходів до проблем сучасної психології.

Збірник наукових праць адресовано професійним психологам і фахівцям суміжних наук, докторантам й аспірантам, магістрантам і студентам психологічних факультетів, а також усім тим, хто цікавиться сучасним станом розвитку психологічної науки.

*Директор
Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України –
Максименко Сергій Дмитрович,
дійсний член НАПН України,
доктор психологічних наук, професор*

*Ректор
Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка –
Копилов Сергій Анатолійович,
доктор історичних наук, професор*

Проблемы современной психологии

**Сборник научных трудов Каменец-Подольского
национального университета имени Ивана Огиенко, Института
психологии имени Г.С. Костюка НАПН Украины**

В сборнике научных трудов, созданном впервые в 2008 году совместно Институтом психологии имени Г.С. Костюка НАПН Украины и высшим учебным заведением, рассматриваются наиболее актуальные проблемы современной психологии. В нём представлен широкий спектр научных разработок отечественных и иностранных исследователей в области общей, педагогической, возрастной, экспериментальной, медицинской и специальной психологии.

В представленных научных трудах анализируются проблемы факторов, условий развёртывания и сложностей психологического развития, вопросы возрастных и индивидуальных особенностей становления личности и психологии обучения, обсуждаются перспективы возможных новых психолого-педагогических подходов к проблемам современной психологии.

Сборник научных трудов адресован профессиональным психологам и специалистам смежных наук, докторантам и аспирантам, магистрантам и студентам психологических факультетов, а также всем, кто интересуется современным уровнем развития психологической науки.

*Директор
Института психологии
имени Г.С. Костюка НАПН Украины –
Максименко Сергей Дмитриевич,
действительный член НАПН Украины,
доктор психологических наук, профессор*

*Ректор
Каменец-Подольского
национального университета
имени Ивана Огиенко –
Копылов Сергей Анатольевич,
доктор исторических наук, профессор*

Problems of modern psychology

**Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi
Ivan Ohienko National University,
G.S.Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of
Pedagogical Science of Ukraine**

The collection of research papers, first created in 2008 by G.S.Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine and the educational establishment, is devoted to the scientific discussion of issues in contemporary psychology. It presents a wide range of studies by Ukrainian and foreign researchers in the fields of general, pedagogical, age, experimental, medical and special psychology. It presents analysis of the issues, conditions, and difficulties of psychological development, age-related and individual differences in the development of an individual and psychology of education.

The research presented in this collection of papers addresses the issues of causes and conditions of problems that may arise in an individual's psychological development, issues of age differences and individual differences, and the field of pedagogical education; discusses possibilities of new psychological and pedagogical approaches to various issues of contemporary psychology.

The target readership of the collection of research papers includes professional psychologists, graduate and postgraduate students, as well as everybody else who shows interest in the current state of psychology as a science.

*Maksymenko Serhii Dmytrovych –
Director of G.S.Kostiuk Institute of Psychology at the
National Academy of Pedagogical Science of Ukraine,
Full Member of the National Academy of Pedagogical Science of
Ukraine, Doctor of Psychological Science, Professor*

*Kopylov Serhii Anatoliyovych –
Rector of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko
National University,
Doctor of Historical Science, Professor*

Пам'ятка авторові

Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології» ISSN 2227-6242 Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України є рецензованим періодичним науковим виданням, включеним до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus та затвердженого МОНУ переліку наукових фахових видань України, у яких можуть друкуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора чи кандидата психологічних наук. Приймаються статті українською, російською, англійською, польською, німецькою або чеською мовами. Періодичність видання – 4 рази на рік.

Вимоги до оригіналів статей, поданих для опублікування в збірнику наукових праць «Проблеми сучасної психології»

Стаття повинна відповідати тематиці збірника і сучасному стану науки, бути актуальною, не опублікованою раніше чи поданою до публікації в інших наукових виданнях України та світу. Автор статті відповідає за достовірність викладеного матеріалу, відсутність плагіату і коректність висновків, правильне цитування наукових джерел і посилання на них.

Подані статті розглядає редакційна колегія збірника і два анонімні рецензенти. Після схвального відгуку на рецензовану статтю редакція приймає остаточне рішення стосовно її публікації, про що повідомляється авторові.

Повний обсяг статті разом із трьома анотаціями – від 12 сторінок.

До редколегії збірника потрібно подати:

- один роздрукований текст статті з підписом автора, формат А-4, відстань між рядками – 1,5 інтервали, кегль 14, гарнітура Times New Roman; поля: ліворуч, угорі, внизу – 2,5 см, праворуч – 1 см; абзацний відступ – 1;
- сторінки статті мають бути пронумеровані;
- не використовувати переносів;
- дробові числа подавати через кому (напр. 0,204), а не через крапку;
- формули: розмір шрифту – 11, великий індекс – 8, маленький індекс – 5, великий символ – 14, маленький символ – 11 пт;
- таблиці, рисунки, малюнки повинні мати нумерацію і назву;
- ілюстративний матеріал подавати в тексті, підписи набирати курсивом;
- рисунок, виконаний засобами MS Word, згрупувати як один об'єкт.

Структура статті:

1. УДК (у лівому верхньому кутку).
2. Ініціали, прізвище автора (авторів) праворуч, над назвою статті.
3. Електронна адреса автора/авторів (усіх, після кожного прізвища)
4. Назва статті (тією мовою, якою написана стаття).
5. Ініціали, прізвище автора, назва статті українською мовою.
6. Анотація українською мовою (від 25 рядків) – у формі висновків по дослідженню. Ключові слова українською мовою (8-10 слів).
7. Ініціали, прізвище автора, назва статті російською мовою.
8. Анотація російською мовою (від 25 рядків) – у формі висновків по дослідженню. Ключові слова російською мовою (8-10 слів).
9. Текст статті з дотриманням структури (жирним виділити кожен пункт у структурі статті, див. далі «Вимоги до оформлення статей»).

Статті повинні відповідати вимогам Постанови Президії ВАК України від 15.01.03 р. № 7-05/1 з урахуванням таких необхідних елементів, які прописуються у тексті статті:

- постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
  - аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується запропонована стаття;
  - формулювання мети статті (постановка завдання);
  - методи та методики;
  - виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
  - висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок з цього напрямку.
1. Обсяг статті – від 12 сторінок: 14 шрифт, інтервал – 1,5.
  2. Список використаних джерел (оформлений відповідно до останніх вимог).
  3. Транслітераційний переклад списку використаних джерел (посилання на транслітераційний переклад в онлайн режимі <http://translit.ru/>).
  4. Ініціали, прізвище автора, назва статті англійською мовою.
  5. Анотація англійською мовою (від 25 рядків) – у формі висновків по дослідженню. Ключові слова англійською мовою (8-10 слів).
  6. Відомості про автора українською і англійською мовами: прізвище, ім'я, по батькові; ступінь, звання, посада, місце роботи, ВНЗ, місто, країна. Номер телефону та відділення Нової пошти для отримання збірника.
  7. Реферат на статтю.
  8. Автори без наукового ступеня подають рецензію на статтю наукового керівника (доктора/кандидата наук).
  9. Електронна адреса, на яку надсилати тези і статті: kpnu_lab_ps@ukr.net

Оригінальні версії статей публікуватимуться у відкритому доступі на сайті збірника <http://problemps.at.ua>

Зразок оформлення списку використаних джерел

Електронні ресурси: The Scottish Institute for Residential Child Care. Social Work Undergraduate Degree [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.sircc.org.uk/education/honsdegree>> – Загол. з екрана. – Мова англ.

Дисертації: Волченко О.М. Формування комунікативної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах: дис...кандидата пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Ольга Михайлівна Волченко. – К.: НАПН України, Ін-т педагогіки, 2011. – 264 с.

Автореферати дисертацій: Булар І.Є. Теорія і методика комп'ютерного тестування успішності навчання (на матеріалах мед. навчальних закладів): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Ірина Євгенівна Булар. – НАПН України; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К., 2014. – 50 с.

Журнали: Дубовицкая Т.Д. Методика диагностики направленности учебной мотивации / Татьяна Дмитриевна Дубовицкая // Психологическая наука и образование. – 2002 – № 2. – С.42-45.

Збірки наукових праць: Химинець О.В. Проблема формування творчої особистості / Ольга Володимирівна Химинець // Науковий вісник УжДУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Вип.1 / Міністерство освіти і науки України; Ужгородський національний університет; Редкол.: В.І.Опярї (гол. ред.), М.І.Блецкан, М.М.Болдижар, В.В.Гоммонай. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла». – 1998. – С.17-22.

Книга одного автора: Сафонова В.В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций / Виктория Викторовна Сафонова. – Воронеж: Стоки, 1996. – 237 с.

Книга двох-трьох авторів: Редько В.Б. Учебник физики и видеозапись / В.Б.Редько, Р.В.Борисович, В.В.Молодцова. – Одесса: «Оптиум», 2002 – 140 с.

Книга чотирьох і більше авторів: Вікова і педагогічна психологія: Навчальний посібник. – 2-ге вид. [О.В.Скрипченко, Л.В.Волинська, З.В.Огороднійчук, І.С.Булах та ін.]. – Київ: Каравела, 2009. – 400 с.

Guidelines for Authors

Collection of research papers “Problems of modern psychology” ISSN 2227-6242 of Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University and G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine is peer-reviewed scientific periodical, indexed and listed in the international database Index Copernicus and approved by the Ministry of Education and Science as a specialized scientific edition of Ukraine where the results of the theses for obtaining the degrees of Doctor and Candidate of psychological sciences can be published. Only original (never published before or submitted to any other journal for reviewing) papers in Ukrainian, Russian, English, Polish, German or Czech are accepted. The periodicity is 4 times a year.

The editorial board of the periodical “Problems of modern psychology” invites you to send your paper for publishing in the Journal. The editorial board will review the papers and inform the author(s) about any decision. The editorial board will be responsible for the publication reserving the right of requesting the author(s) for modifications.

The originals must meet the following requirements:

Format/length

The original must be in version similar or higher than Word 97. The recommended length is from 12 pages (max 3,000 words) including references and summaries, printed on A4 paper format, with 2,5 cm for upper, lower and left margins, 1 cm for right margin, observing 1.5 space between lines and with Times New Roman font type, with a 14 point body.

Title – author's identification

The first page must include the code of UDC of the article from the left of the page, author's name and e-mail from the right of the page. It should be written in bold, centered, Times New Roman, 14 point body, e.g. N.V. Tkachuk, e-mail: tkachuknat@yandex.ua

Summary/key words

Each paper should include brief summaries in Ukrainian, Russian before the article and English at the end of the article preceded by the author's family and given names, title of the article (in the respective language). The three summaries should have the length from 25 lines and key words should have 8-10 words, included at the end of each of them.

Text

Quotations in the text should be as follows: According to Thackeray, Patterson [1; 5], where 1 and 5 means the first and the fifth position in the literature, while [1, 5] means the first position in the literature and number of page with quotation. Any examples should be numbered consecutively with Arabic numerals. No images or illustrations should be inserted. The article should contain the following parts: background of the problem; objectives; procedure of the research; methods and test materials; conclusion.

References

References should come after the text of the article. They should be written with a 14 point body and in alphabetic order. The Ukrainian and Russian references should be written originally, then given in transliteration in Latin, e.g:

1. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / Алексей Николаевич Леонтьев. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.
2. Кожина А. М. Состояние психического здоровья детей, проживающих в условиях материнской депривации // Медицина сегодня и завтра. – 2009. – № 2. – С. 92-96.
3. Bernier A. The Client-Counselor Match And The Corrective Emotional Experience: Evidence From Interpersonal And Attachment Research / A. Bernier, M. Dozier // Psychotherapy: Theory/Research/Practice/ Training. – 2002. – V. 39(1). – P.32-43.
4. Evans J. Cohort study of depressed mood during pregnancy and following childbirth / J. Evans, J. Heron, H. Francomb // BMJ. – 2001. – Vol. 323. – P. 257-260.

The papers should be sent to the E-mail: kpnu_lab_ps@ukr.net
All papers will be published in open access on the Journal site:
<http://problemps.at.ua>

Scientific publication

Problems of modern psychology

Collection of research papers of
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University,
G.S.Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy
of Pedagogical Science of Ukraine

Issue 25

Editor	<i>K. V. Pankova</i>
Computer version	<i>V. O. Farion</i>
English translation	<i>O. V. Moshtak</i>

«Aksioma» Publishing House,
Prov.Pivnichnyi, 5, Kamianets-Podilskyi, 32300.
Tel/Fax: (03849) 3-90-06. E-mail: aksiomakp@rambler.ru.
Printed in the PE «Aksioma» printing house
Certificate GC JM2I808 of 26.05.2004

Наукове видання

Проблеми сучасної психології

Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка,
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

Випуск 25

Редактор	<i>К. В. Панькова</i>
Комп'ютерне верстання	<i>В. О. Фаріона</i>
Переклад на англійську мову	<i>О. В. Моштак</i>

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 40,92.
Тираж 300 пр. Зам. № 585.

Видавництво «Аксиома»,
пров. Північний, 5, м. Кам'янець-Подільський, 32300.
Тел./факс: (03849) 3-90-06. E-mail: aksiomakp@rambler.ru.
Надруковано у видавництві «Аксиома».
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1808 від 26.05.2004.